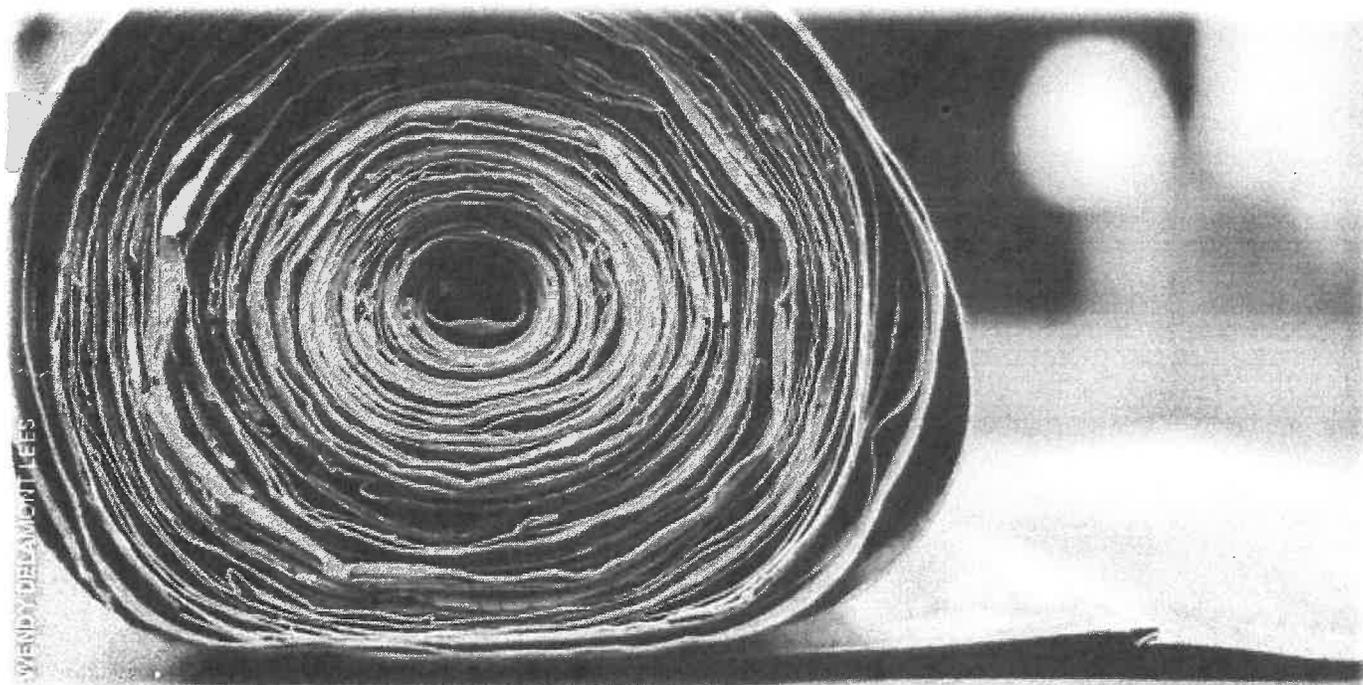

בענין תלמוד תורה

Celebrating Our Scroll

September 10, 2017

WENDY DECAMBRIE

אורח חיים מז הלכות ברכות

מגן אברהם נ"ז קעז

ב כ"ז זמן ש"א ישן. משמע דאם נעור כל הלילה א"ל לנרך צנקר וז"ע דשנמלא לסנרת הטור דס"ל (י) דשינה תליא מילתא אם לא ישן א"ל לנרך אצל לפי מה שהנהגו שלא לנרך כשישן ביום א"ל ל"ל דמה שמצרך צנקר היינו משום שקנענו חכמים צרכה זו ככל יום דומיא דשאר (י) ברכות השחר מדע (י) דהא לר"מ כשעומד קודם עלות השחר א"ל לנרך וכשמאיר היום נרך לנרך שלא היה דעתו לפטור רק ליום א' כחוקת מו"ל ואם ישן והשכים קודם עלות השחר נרך ג"כ לנרך מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמנרך אותם קודם היום ועמ"ש ס"ם תרל"ט: וג חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה.

ובנתינת איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי מידי אחר תנוד לילה וכ"מ צוהר ויקהל ע' שמ"ב ונ"ל דוקא אם שמע קול מרגול (י) ע"ס מ"ז ס"ט ומ"מ טוב לזכר (י) לכתחלה: **יד נשים וכו'.** דהא חייבות ללמוד דיין שפס"ס כמ"ש צ"ד סימן רמ"ו ס"ו ועוד דחייבות לומר פרשת הקרננות כמו שחייבות נתפלה וז"ל קאי הכרעה ע"ז צ"י בשם אגור[עמ"ש ס' קפ"ז ס"ג:

יב ע"א אם למד בלילה. הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך יב כל זמן שלא (יג) [יג] ישן:

יג * המשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכת התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת. המשכים קודם אור היום מברך כל סדר הברכות יג חוץ מברכת הנותן לשכוי (יג) [יג] בינה ופרשת

דנעשה כנריה חדשה: (י) נשים מברכות כו'. דלע"פ שאינם חייבים בלימוד ולא עוד אלא כל המלמד כמו מורה כאלו למדה מיפלות היינו מורה שבע"פ אצל לא שצנכתו ועוד כי הם חייבות לומר פרשת המעיד שהוא במקום הקרבן וכ"ש לנמ"ג דס"ל נשים חייבים ללמוד דינים השייכים להם (צ"י):

התמיד (ע"ז לעיל סימן א סעיף ו) שימתין מלאמרה עד שיאור היום: הגה ולכתחלה יכול לזיז קודם שיצרך ללמוד. ואם לא היה לו מים יכול ללמוד ולברך בלא נטילה, כמו בשאר ברכות שמנרך קודם נטילה כלעיל סימן מו (אגור): **יד * יד (ו) (י) נשים מברכות ברכת (יד) התורה:**

11 ע"ס קפ"ז ס"ג

באר הגו"ה
ע ס.ס. פ טור נשים ונפשות כלל ד: צ ס.ס. ק אגור
בשם מהר"ם מולין:

מחצית השקל

כ"ח באה אלא ס"ל תרתי בעיני דשינה ביום אפילו קבע לא היה הפסק. וגם לילה לא היה הפסק אלא שינה בלילה או היה הפסק. וא"כ כשעור כל הלילה איצ לברך. ע"ז כת' מ"א תדע דהא לר"ת כו'. וכיון דלר"ת הדין כן מה"ח נרחיק הפלוגתא ביניה לבין ר"ת. ע"דף יותר לתפוס צד הראשון דס"ל ככל סברת ר"ת. רק בזה אנו חולקים כשהשכים קודם ע"ה כנ"ל. ולפי' נעור כל הלילה צריך לברך. ובסימן חצ"ד הכריע מ"א עצמו כשעור כל הלילה שיהיה כשעור כל הלילה צריך לברך. ובימינו מ"ז ס"ק י"ב כת' בספר א"ר דו"ל כ' בגליון מ"א אס לא ישן כל הלילה לא יברך ברכת איתא נשמה כו' וברכת המעביר שנה עכ"ל: (ס"ק יג) חוץ כו'. ונ"ל דוקא כו' עסי מ"ז כו'. ר"ל דהא לדעת הרב"י שם אפילו האיר היום אינו מברך אם לא שמע קול התרנגול. ונהי דרמ"א חולק שם דמ"מ מברך על טובת העולם. מ"מ כשעורין לא האיר היום דאיכא מ"ד אפי' שמע קול התרנגול לא יברך. וא"כ כשלא שמע דאיכא תרתי לרעוואת שלא שמע וגם לא האיר היום אינו דאר לברך: (ס"ק יד) נשים כו' פ' הקרבנות. ועמ"ש מ"א ס"ו ג' ס"ק ב': עמ"ש סימן קפ"ז ס"ג. דמה"ט נשים אומרים בהמה"ז על תורתך שלמדתנו:

(ס"ק יב) כל זמן כו' לסברת הטור. הוא דעה א' בסעיף י"א: תדע דהא לר"ת כו'. שהבי' הביא בשם האגור שכת' שאביו נהג כשישן ביום שינת קבע שלא לברך הואיל והוא מחולקת הפוסקים אי צריך לברך. והקשה הרב בית יוסף דלא מצינו מחלוקת בזה ולכ"ע צריך לברך. וכת' ואפשר טעמו משום דלר"ת אפילו שינת כל הלילה לא היה הפסק. ואף על גב דלא קי"ל בותחה היינו בשינת לילה. אבל בשינת יום יש לחוש לדבריו עכ"ל. והן ה"א שהובא בש"ע סעיף י"א ולזה כת' מ"א דהא לר"ת דס"ל אפילו שינת לילה לא היה הפסק. ע"כ מה שמברכים כל יום ברכת התורה. היינו שקבעו חכמים ברכה זו כל יום דומיא דכל ברכות השחר שמברכים כל יום. וא"כ לדידה אפילו השכים קודם ע"ה איצ לברך עד ע"ה. א"כ י"ל דלסברת אבי האגור והיינו הי"א שבסעיף י"א דחששו לסברת ר"ת ס"ל בותחה דר"ת דאין שינה הפסק בין ביום ובין בלילה. אלא החכמים חיקנו ברכת התורה כל יום דומיא דכל ברכות השחר. אלא דבזה אנו חולקים על ר"ת כשהשכים קודם ע"ה צריך לברך מיד וכמ"ש סעיף י"ג דס"ל דלא פטר רק ליום א' וכיון שהשכים אף שלא עלה ע"ה מיקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך. ולפי' ממילא אם נעור כל הלילה צריך עכ"פ לברך כשעלה ע"ה דהא לא פטר רק ליום א' דומיא דשאר ברכות השחר. אף דו"ל דלא ס"ל

צ"י ישן. אם נעור כל הלילה, כשמאיר היום נרך לנרך, שלא היה דעתו לפטור רק ליום א', מ"א: (יג) בינה. ובנתינת איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי בינה מיד אחר סלוח. וכמו הנ"ל ונ"ל דוקא אם שמע קול התרנגול ומ"מ טוב לזכר לכתחלה. וכמו הנ"ל ונ"ל דוקא כו' עסי מ"ז (יד) התורה. דהא היינת ללמוד דינן שלהן, ועוד דמיסת' לומר פרשת הקרננות כמו שחייבת נתפלה ח"כ קאי הכרעה ע"ז, נ"י:

כל היום אפ"י שברעתו לישון שנית, וראיתי שבפ"מ הניח ג"כ דברי הפר"ח בזה בצ"ע. ולדינא נראה דברעתו שנית משא"כ כסתמא אפ"י שרעתו לחזור ולישון מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטור כל היום לכן א"צ לחזור ולברך: [יג] בינה. עב"ח. ועיין מג"א שמו' לדברי הוהור, ר"ל דאיכא שם דכד קרא גברא בריכו

צ"י ישן. עב"ח ועיין במג"א ס' תצד. וכתב בבר"י בשם מהר"י זי"ן בתשובותיו שצ"י יושועה כתי': דקם באשמירת ולומד חזרו לישון על סתמו שנת קבע, כשיקום יברך שינת כל הברכות וגם ברכת התורה, אבל שנת צריא לא היה הפסק ע"ש וכ"כ פ"ח: אך כתב שאם קם אידעתא אפילו לישון ותקפתו שינה באמצע לימודו א"צ לחזור ולברך ע"ש. ועיין בש"ש שבמטה יהודה כתב ע"ז דר"ל אפ"ל שנית בקבע על סתמו כיון שלא היה דעתו כן מתחלה לא חשיב אלא כשנת צריא ע"ש, וכתב עוד שמדברי המקובלים מהר"ש מחזוני שכתב לענין הברכות דאפילו רוצה לחזור לישון אין בכך כלום וה"ל כיושן ביום, נראה מדבריו דכשחזר לישון א"צ לברך בקומו ברכת התורה פעם ב' ע"ש, ונראה שפס"א שמיסתא כדעתו לפטור עצמו על

תליא מילתא, שאם היה בדעתו רק לפטור לימוד זה עד שעה שינה שנית ומסתא שצריך לחזור ולברך בשקם א"צ לחזור ולברך: [יג] בינה. עב"ח. ועיין מג"א שמו' לדברי הוהור, ר"ל דאיכא שם דכד קרא גברא בריכו

הגהות רעק"א
(מ"א ס"ק י"ב) תצ"ע בשלמא לסברת. נלע"ז ולק"מ להלכה מוטל נב"י שרש המנהג דנהגו שלא לנרך כששן, דמקורו מהאגור ע"י ש"אני הנהיג כן וכן ראוי לעשות כי המיקל בברכות לא הפסיד. ופי' הכ"י דכ"י דלר"ת אפילו שינת לילה לא היה הפסק. ואע"פ שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים מולקין. היינו בשנת לילה אצל שנת יום ש' לתוס' לדכ"י וע"ש. הרי דמפני תשע צרכה לנטלה נהגו שלא לנרך כיון ביום ולחוש לעלת ר"ת. אלא נעור כל הלילה אין לנרך. דהעיקר דלא כר"מ. וזלמ כשן נטילה נרך לנרך כשיאיר היום כממנ"פ דלר"ת היום גורס לנרך. ולהלכ"ה הסינה גורס לנרך. וה"ה כשן ביום ונעור כל הלילה שלא לחזי דמנרך צנקר ממנ"פ. לר"ת נרך לנרך דלא נפטר רק מענ"ש הסינה גורס לנרך. וה"ה כשן ביום ונעור כל הלילה שלא לחזי דמנרך צנקר א"ל לנרך דנפטר בנתינת איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי מידי אחר תנוד לילה וכ"מ צוהר ויקהל ע' שמ"ב ונ"ל דוקא אם שמע קול מרגול (י) ע"ס מ"ז ס"ט ומ"מ טוב לזכר (י) לכתחלה: ועמ"ש ס' קפ"ז ס"ג: **יד נשים וכו'.** דהא חייבות ללמוד דיין שפס"ס כמ"ש צ"ד סימן רמ"ו ס"ו ועוד דחייבות לומר פרשת הקרננות כמו שחייבות נתפלה וז"ל קאי הכרעה ע"ז צ"י בשם אגור[עמ"ש ס' קפ"ז ס"ג:

ביאור הגר"א
(סעיף יב) אף אם כו'. כמ"ש במנחות מ"ז א' ומ"ש מפ"ד כו' ולפי' אף למחר ביום אין צריך ועיין מ"א ומה שהקשה מ"א לסברת הי"א דסעי' י"א כבר כתב ב"י שאינו עיקר והאגור עצמו לא כתב אלא להקל בברכות משא"כ להחמיר: כל זמן כו'. דלא כר"ת בתיב' שם וכמ"ש במנחות שם א' הכי כל שעתא כו': (סעיף יג) המשכים כו'. גמרא שם השכים לשונות כו': ואין צריך כו'. ר"ל ולי' לקורא בתורה כמו שהקנו שם ברבא לאחריה וברבא למפסיר דאינו אלא בציבור: המשכים כו'. כמ"ש בגמ' כד מיתור כו' אלא משום דים שאינם נקיות כנ"ל: ואם כו'. דלא תקנו נטילת ידיים אלא לק"ש ותפלה כמ"ש לעיל סס"ד ולכן אין מברך נב"י לתורה כמ"ש ר"ז א' אבל כמתחילה יכול ידיו משום הכון כמ"ש סעי' ב' וס' דו' סעי' י"א: **כדלעיל כו'.** שבסעי' א' שם כתב כל הברכות ואח"כ כשיטול ידיו. הרא"ש: (סעיף יד) נשים כו'. עיין י"א: כשם אגור ודבריהם דחייין כמכה פנים וקרא צווח ולמדחם את בניכם ולא בנותיכם היאך תאמר צונו ונתן לנו אלא העיקר ע"פ מ"ש חוספות וש"פ נדשים מברכות על כל מ"ע שהי"ג וכמו שכתבתי לעיל ס' י"ז סעיף ב' ואף קד"ל באילו מלמדו תפלות דוקא בתורה שבעל פה כמ"ש ב"ר סי' רמ"ו סעי' י':

כ' רש"י זמר אם לא ינרך מוקדם דלא ינרך אחר"כ ברכת המורה. משמע דס"ל לעיקר לנרך לא מקרי למד כפס"א דירושלמי. אלא מנרך וזכירת ינרך תהלה. וכ"מ מלשון הרמ"א שנה"ג ספי' נ"ב ומ"מ יאמר כל הברכות כמו שנתפלה כ"מ ומ"מ עכ"ל. ממה דמזו על מ"מ מוטל דעתו דעיקר נה"מ אחר התפלה דס"ל לעיקר לנרך לא היה למד. ח"כ בלא למד מיד אחר תפלה עריכא לא נפטר בנתינת איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי מידי אחר תנוד לילה וכ"מ צוהר ויקהל ע' שמ"ב ונ"ל דוקא אם שמע קול מרגול ומ"מ טוב לזכר לכתחלה. וכמו הנ"ל ונ"ל דוקא כו' עסי מ"ז (יד) התורה. דהא היינת ללמוד דינן שלהן, ועוד דמיסת' לומר פרשת הקרננות כמו שחייבות נתפלה ח"כ קאי הכרעה ע"ז, נ"י:

כי רש"י זמר אם לא ינרך מוקדם דלא ינרך אחר"כ ברכת המורה. משמע דס"ל לעיקר לנרך לא מקרי למד כפס"א דירושלמי. אלא מנרך וזכירת ינרך תהלה. וכ"מ מלשון הרמ"א שנה"ג ספי' נ"ב ומ"מ יאמר כל הברכות כמו שנתפלה כ"מ ומ"מ עכ"ל. ממה דמזו על מ"מ מוטל דעתו דעיקר נה"מ אחר התפלה דס"ל לעיקר לנרך לא היה למד. ח"כ בלא למד מיד אחר תפלה עריכא לא נפטר בנתינת איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי מידי אחר תנוד לילה וכ"מ צוהר ויקהל ע' שמ"ב ונ"ל דוקא אם שמע קול מרגול ומ"מ טוב לזכר לכתחלה. וכמו הנ"ל ונ"ל דוקא כו' עסי מ"ז (יד) התורה. דהא היינת ללמוד דינן שלהן, ועוד דמיסת' לומר פרשת הקרננות כמו שחייבות נתפלה ח"כ קאי הכרעה ע"ז, נ"י:

פרי מגדים
יב כל. ע"י מג"א. הנה ג' סברות בזה הרא"ש וטור שינת קבע ביום הפסק וכל שכן לילה, ואם לא ישן כל הלילה אין מברך, ור"ת סובר שינת לילה נמי לא הוה הפסק וברכת התורה פושרת מעת לעת ותו לא, ואנן סוברים דשינת יום לא הוה הפסק ובהכרח שינת לילה הטעם דנעשה מקרי לעת וכו' וכו'. אלא חכמת חז"ל היינו בישן דנעשה בריה כו', והרא"ה לסי' תרל"ט אות י"ז יע"ש. ועי' א"ר

משבצות זהב
(י) נשים. ע"י ט"ו. לעסוק משמע מורה שבעל פה לא חלקו צנוטה הכרעה ועוד דמיחייבת ללמוד דינים השייכים להם ע"י נ"י וע"י נתלת כ"י, וע"י נג"ח אות י"ד. עיין לקמן ס' קל"ט
בריה חדשה כמו כל ברכת השחר, וא"כ אף בלא ישן כל הלילה מברך דלא היה כוונתו רק על יום אחד כמתקן חז"ל היינו בישן דנעשה בריה כו', והרא"ה לסי' תרל"ט אות י"ז יע"ש. ועי' א"ר אות ט' דנעור כל הלילה יברך בבדיק בעלות השחר דאין דעתו כי לאם על יום ולילה יע"ש. ועי' פ"ח ס' מ"ז ח"ן פ"ה דמפ"ה דע"י ודבר נ"ל אין צורך בזה

יורה דעה רמו הלכות תלמוד תורה

ה' ויש אומרים שבש"ס כו'. כחז הדרישה יש צעלי צמים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת גפ"ת ולא שאר פוסקים ומציאים ראה מהא דלמרינן סוף (נדריס) [נדה] תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כל השונה הלכות פוסקי פוסקים דיני המורה כמו הר"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן ש"ס צללי צלול כו' קאי אמש"ר לפני זה אלימוד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול לימוד בש"ס אצל הנך צעלי צמים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד כנ"ל ע"כ: ו אב"ד ר"א ב"ימוד שאר החכמות. כגון ספרי הפילוסופים ותכונה ותכמת הקבלה וכיוצא בהן ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול צפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול צפרדס ואינו כן שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותם פרדס כמ"ש (צ"פ אין דורשין) הרבעה נכנסו לפרדס ואף ע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על צוריהן ואני אומר שאין ראוי לטייל צפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם וצמר ולחם וצמר הוא לידע האסור והמוותר וכיוצא בהם משאר המלות ואף ע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו (צננא בתרא דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאצ"י ורנא אע"פ כן ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעמו של אדם תחלה ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חי העוה"ב ואפשר שידועים הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר ע"כ גם נדרישה נסתכן בלשון זה שכתב הרב ולא עיין רק בדברי הרמב"ם שצפ"א מהל' ח"ת שקיים שם וז"ל וענינים הנקראים פרדס ככלל הש"ס הן וכתב

ה' ויש אומרים שבש"ס כו'. כחז הדרישה יש צעלי צמים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ורצייתם מסוף (נדריס) [נדה] תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כל השונה הלכות פוסקי פוסקים דיני המורה כמו הר"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן ש"ס צללי צלול כו' קאי אמש"ר לפני זה אלימוד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול לימוד בש"ס אצל הנך צעלי צמים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד כנ"ל ע"כ: ו אב"ד ר"א ב"ימוד שאר החכמות. כגון ספרי הפילוסופים ותכונה ותכמת הקבלה וכיוצא בהן ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול צפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול צפרדס ואינו כן שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותם פרדס כמ"ש (צ"פ אין דורשין) הרבעה נכנסו לפרדס ואף ע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על צוריהן ואני אומר שאין ראוי לטייל צפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם וצמר ולחם וצמר הוא לידע האסור והמוותר וכיוצא בהם משאר המלות ואף ע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו (צננא בתרא דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאצ"י ורנא אע"פ כן ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעמו של אדם תחלה ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חי העוה"ב ואפשר שידועים הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר ע"כ גם נדרישה נסתכן בלשון זה שכתב הרב ולא עיין רק בדברי הרמב"ם שצפ"א מהל' ח"ת שקיים שם וז"ל וענינים הנקראים פרדס ככלל הש"ס הן וכתב

באר הגור"ה

י לשון הרמב"ם שם צפ"א מאוקמת' דשמואל נר"י דף ל"ו ל"ז וכדמפרש עמאל שם משום שר סימור או שר פסיק טעמים: יא מנרייתא כנורות דף כ"ט ע"א: יב טור בשם אביו הרא"ש שם פרק הנוצר וכו' תוס' שם וצנדרים שם ור"ן: יג בשם הרמב"ם מהא דלמרינן אילימא זכות דתורה הא אינה מלווה ועושה היא וכפי' רש"י שם סוטה דף כ"א ע"א ומיתרא דר' חייא קידושין דף ל"א ע"א ועבודת כוכבים דף ג' ע"א וכפנו התוספות הטעם מפני שהמלווה דולג תמיד לנצל יצרו ולקיים מלות בוראו: יד משה שם דף כ' וכרבי אליעזר:

לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו: הגה ה' [טז] ור"א שנלמוד (ב) צנלי שהוא צלול במקרא כמשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בצליל הכל (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סימן רמ"ה ס"ו) [יז] ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה (ב) וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם וזה יקנה העולם הזה והעוה"ב ו אצל לא נלמוד (ד) שאר החכמות (ריצ"ש סימן מ"ה ותלמידי רש"ב"א [יח] ומ"מ מותר ללמוד באקראי צפ"א חכמות [יט] ובלדג שלא יהיו ספרי מינים וזהו נקרא בין החכמים טיול צפרדס ואין לאדם לטייל (ג) צפרדס רק לאחר שמלא כריסו צמר ויין והוא לידע אסור והימר ודיני המלות (רמב"ם סוף) מדע ס"פ ד' מהלכות יסודי התורה):

ה' מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר י"לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר ואע"פ שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמד לאחרים בחנם [כ] יבומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר אם אין לו במה להתפרנס שרי ואפילו יש לו אם הוא שכר בטלה דמוכה שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי [כא] (וכל חידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרבנן מותר ליעול עכר ללמוד) (הגהות מיימוני פ"א):

ו' [כב] יאשה שלמדה תורה יש לה שכר [כג] אבל לא כשכר האיש (ג) ז מפני שאינה מצווה ועושה ואע"פ שיש לה שכר [כד] צו חז"ל י"שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות (פי' דבר עזירה) [כה] בד"א תורה שבע"פ (ד) אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה ואם מלמדה אינו כמלמדה תיפלות (רמב"ם וסמ"ג ולא כמקצת ספרי הטור): הגה [כו] ומ"מ חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה (אגור בשם סמ"ג) [כז] ואשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה [כח] ומ"מ אם עזרת לנה או לבעלה שיעסקו בתורה חולקת עכר צהדייהו (הגהות מיימוני פ"א דת"ת וסמ"ג):

דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות (פי' דבר עזירה) [כה] בד"א תורה שבע"פ (ד) אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה ואם מלמדה אינו כמלמדה תיפלות (רמב"ם וסמ"ג ולא כמקצת ספרי הטור): הגה [כו] ומ"מ חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה (אגור בשם סמ"ג) [כז] ואשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה [כח] ומ"מ אם עזרת לנה או לבעלה שיעסקו בתורה חולקת עכר צהדייהו (הגהות מיימוני פ"א דת"ת וסמ"ג):

עליו חז"ל ודבריו תמוהים לפע"ד כי לפע"ד פרדס הנוצר ר"ל חכמות הטבעיות ואין כלל הש"ס וז"ל שפרדס ר"ל ע"ד שאמרו ד' ונכנסו לפרדס והוא תקירה עיונית אלהית ואפי' אזה כתב הרמב"ם שאע"פ שכלל הש"ס הן מ"מ לא ילמדנו רק אחר שמלא כריסו ממשנה וש"ס עכ"ל ואילו דברי הרמב"ם שצפ"א מהלכות יסודי התורה שהצאחי לא כתב כן גם המקובלים ושאר האחרונים הפליגו בדבר שלא ללמוד חכמת הקבלה עד אחר שמלא כריסו מהש"ס ויש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה כמ"ש בן ארבעים לבינה בשגם שנרין קדושה וטהרה וזריות ונקיות לזה ורוב המתפלגים לעלות צחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת כמ"ש כל זה נד' חכמי האמת: ז מפני שאינו מצווה ועושה. וגדול המלווה ועושה ממי שאינו מלווה ועושה (וכתב הטור) (וכתבו תוס' הטעם מפני שהמלווה דולג תמיד לנצל

ביאור הגר"א

[טז] ובלבד כו'. פי' חלק (ק' ב') וכנ"ל באחר: [ב] ומה שנהגו כו' אין כו'. מ"ש ברפ"ג דכתובות גזרי גזירות כו' מלמדי קמיצה כו' ועושים שם ק"ה ד"ה גזרי כו' ובכורות שם ד"ה מה כו' ויש ואפי' יש לו כו' והביא הרא"ש שם ובגדלים שם ירושלמי בגדלים שם וכן חמי תהנין נסבין אגריהון אר"י ברי' שר בטילה הן נוטלין: [כא] וכל חידושי כו'. גמ' נדרים שם ור"י מ"ש לא כו': [כב] אשה כו'. דל"ג מנכרי כמ"ש בב"ק ל"ה א' ושי"מ: [כג] אבל לא כו'. סוטה כ"א א': [כד] צו חז"ל כו'. כר"א ור"י ודלא ככ"ע וכן ראב"ע בפ"ק דהגיגה דאמר אנשים באין כו' וכמ"ש תוס' שם בשם ירושלמי: [כה] ליקוט בד"א כו'. מ"ש בפ"ד נדרים (ל"ה ב') אבל מלמד הוא את בניו ואת כו' ואף שהרמב"ם לא העתיק בנותיו משום דלכתחלה מ"מ אסור (ע"כ): [כו] ומ"מ כו'. מ"ש בגיטין באות כו' וצונוס' דטוטה שם ב' ד"ה בן עזאי כו' ונראה כו': [כז] ואשה אינה כו'. פ"ק דקדושין (כ"ט): [כח] ומ"מ כו'. גמ' דטוטה שם:

באר היטב

(ג) בבלי. כתב הפרישה יש צעלי צמים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ומציאים ראה מהא דלמרינן סוף (נדריס) [נדה] תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כל השונה הלכות פוסקי פוסקים דיני המורה כמו הר"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן ש"ס צללי צלול כו' קאי אמש"ר לפני זה אלימוד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול לימוד בש"ס אצל הנך צעלי צמים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד כנ"ל ע"כ: ו אב"ד ר"א ב"ימוד שאר החכמות. כגון ספרי הפילוסופים ותכונה ותכמת הקבלה וכיוצא בהן ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול צפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול צפרדס ואינו כן שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותם פרדס כמ"ש (צ"פ אין דורשין) הרבעה נכנסו לפרדס ואף ע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על צוריהן ואני אומר שאין ראוי לטייל צפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם וצמר ולחם וצמר הוא לידע האסור והמוותר וכיוצא בהם משאר המלות ואף ע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו (צננא בתרא דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאצ"י ורנא אע"פ כן ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעמו של אדם תחלה ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חי העוה"ב ואפשר שידועים הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר ע"כ גם נדרישה נסתכן בלשון זה שכתב הרב ולא עיין רק בדברי הרמב"ם שצפ"א מהל' ח"ת שקיים שם וז"ל וענינים הנקראים פרדס ככלל הש"ס הן וכתב

[טז] ור"א כו'. מ"ש בסנהדרין כ"ד א' בבל כו'. תוס' שם ושם: [יז] ואין לאדם כו'. כמ"ש במגילות שם שאל בן דמה כו' ובספרי ודברת בס עשה אותם עיקר ואל תעשם טפילה שלא יהא משאך ומתקן אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים שלא תאמר למתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמות האומות ת"ל ללכת בהם ולא להפטר מהם ובה"א יהיו לך לברך בהתהלכך תנחה אותך כו': [יח] ומ"מ מותר כו' וזהו נקרא כו' ואין לאדם כו'. הוא מדברי הרמב"ם ומפרש שהוא ד' שנכנסו לפרדס ולכן נעשו שהיו כולם רכים בשנים חוץ מר"ע ואחר אמרו בגמ' (הגיגה ט"ו ב') מפני שהיו ספרי מינים כו' ור"א אמר לא קשאי (שם י"ג א'). אבל לא ראו את הפרדס לא הוא ולא הרמב"ם. ולשון הרב אינו מתוקן שאם זהו פרדס היאך אמר אבל לא כו' אין לך קיבול שכר יותר מזה כמ"ש (סוכה כ"ח א' וב"ב קל"ד א') דבר קטן הוויות דאב"י ורנא דבר גדול כו' ועש"ך ואמת שאין לאדם לטייל כו' כמ"ש בחגיגה י"ג א' אין מוסרין סתרי תורה כו' וכנ"ל:

פתחי תשובה

(ד) שאר חכמות. עיין במשנת חות יציר סימן ר"י שיש לכתב לימוד הקבלה כי ידעמנו קניה ואונם רתמנא פטריה ע"כ בצורף ועיין בה משנת מהר"ל סימן ח' ובמשנת שם נדקת חיי"ד סימן ס"א באלמנא התשובה וצו"ת משנת מלמדה ח"א ועיין צו"ת ס"ד סי' ג"ג: ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימוד גמפ"ת דהא דתנא דבי אליהו כו' כבר כתב רש"י שם השונה הלכות פירוש הלכות פסוקות ומ"ש ר"ת כאן ש"ס צללי צלול כו' קאי אמש"ר לפני זה אלימוד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול לימוד בש"ס אצל הנך צעלי צמים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד כנ"ל ע"כ: ו אב"ד ר"א ב"ימוד שאר החכמות. כגון ספרי הפילוסופים ותכונה ותכמת הקבלה וכיוצא בהן ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול צפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול צפרדס ואינו כן שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותם פרדס כמ"ש (צ"פ אין דורשין) הרבעה נכנסו לפרדס ואף ע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על צוריהן ואני אומר שאין ראוי לטייל צפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם וצמר ולחם וצמר הוא לידע האסור והמוותר וכיוצא בהם משאר המלות ואף ע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו (צננא בתרא דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאצ"י ורנא אע"פ כן ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעמו של אדם תחלה ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה לישוב העוה"ז כדי לנחול חי העוה"ב ואפשר שידועים הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר ע"כ גם נדרישה נסתכן בלשון זה שכתב הרב ולא עיין רק בדברי הרמב"ם שצפ"א מהל' ח"ת שקיים שם וז"ל וענינים הנקראים פרדס ככלל הש"ס הן וכתב

כאן במקדש כאן בגבולין. במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פלוגי דר' יוחנן אמר יסוד נציאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נציאים ופי' בקוננו" דנפקא מינה דלוי תקנה היא צעיא צרכה ואי מנהגא לא צעיא דליכא למימר וזונו דמעני' ו' צעלמא שהנהיגו העם ואפי' ככלל לא תסור לימיה וכן אמרי' בסמוך חזיט חזיט ולא בריך קסבר מנהג נציאים הוא ויש מדקדקין מתוך כך דלא מצרכין להלל דר"ם שאינו אלא מנהג צעלמא דמוכח פ' צמרא דמעני' (דף כח: ושם) רב איקלע לנצל חזי דקרו הלל צרי"ם סבר לאפסוקינהו שמע דקא מדלגי ואולי אמר ש"מ מנהג אצותיהם צדיקה והא דקאמר רבי יוחנן התם י"ח יוס יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"ח יוס לא משום דליהו אחרניי תקנה שיהו קורין בדילוג אלא יחיד גומר היינו כמו יחיד קורא דאורמיה דהש"ס דמשמעו הכי כי ההיא דמנא פ"ק דברכות (דף ט: ושם) ותיסקין" היו גומרין אותו עם הנץ התמה ור"ת אומר דלוי ראה מערבה להלל דערבה אינה אלא טלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למקבע לה צרפה אצל קריאת ההלל לא גרע מקורא צבורה ודכוותיה אשכחן דמצרכין אשני ימים טובים של גלויות ואינו אלא מנהג צעלמא דכתיבא פ"ק דביצה (דף ד: ו) ומיהו אין מזה ראה דהא טעמא דלוי מצרכין דערבה למ"ד מנהג נציאים משום דלא אפשר לומר וזונו ו' ימים טובים של גלויות אין בהם וזונו אלא קידוש ואזכרת היום כהפלה וצרכת המזון ואי משום דמצרכין התקיעת שופר צייט שני של ר"ה הנהו תקנתא מינהו ודמיהו מ' ימים טובים של גלויות לענין ביצה דקדושה אחת מינהו דמוכח בפ"ק דביצה (דף ד: ושם) צמנהג אצותיהם צדיקה עמוד מדקדק ר"ת ממסכת ברכות פרק היה קורא (דף ה:) דמיימי ראה דלוי מפסיקין בהלל מרנ בר שבה דאיקלע לבי דרבינא בימי' שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא איפסיק ומשני שאני רב בר שבה דלא חשיב עליה דרבינא ואם אין מצרכין עליו מה היא עובדה דמעני' (דף כח: ושם) מעובדה דרב דאמר סבר לאפסוקינהו דמשמע דמצרכי דלוי לא מצרכי היה לו לידע שהוא מנהג אצותיהם וסתמא לא צלמנע הלל איקלע מדקאמר רב איקלע לנצל ולא קאמר לבי כנישתא וכו' חתמא אכתי מכיון דמצרכי לקרות היה שאפילו כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרות את ההלל כמו כשגומרין ומצרכין לקרות כשמדלגין לסימן צעלמא נוהגין כן וצין כזה וצין כזה יכולין לברך לקרות ולגמור וא"ת הא דנקט י"ח יוס יחיד גומר בהן את ההלל אמאי נקט יחיד דמשמע אצל גומר גומרין אותה אפי' בשאר ימות השנה והא עובדה דרב צנזור הוה ואפי' מדלגי הוה ושמא לרבותא נקט יחיד דלפי' יחיד צפני עגמנו ויעוד ו"ל דלפי' צבור שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו משום דלמרינן צערי טפחים (דף קי:) נציאים אמרוהו ותיקנו להם לשראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק על כל צרה וצרה שלא תהא צערי צערי טפחים (דף קי:) נציאים אמרוהו ותיקנו להם

ד א מ"י פ"ו מהלכות
לולב הלכה כ:
הו ב מ"י שם סנה עסק
מד טו"ע א"ח סי'
תוס' סנה ה':
הו ג ד"מ שם טו"ע שם
סנה פ"ק דמעני' ו'
י ה מ"י שם טו"ע שם
סנה ד':
י ו מ"י שם הלכה כ'
טו"ע שם סנה פ"ק:
ז ה מ"י פ"ו מהלכות
שמיטה הל' טו ופ"ו
הלכה יא:
ח מ"י פ"ו מהלכות
שמיטה הלכה ז:
ט ה מ"י פ"ו מהל'
שכה הלכה י"ח סנה
פ"ק ל טו"ע א"ח סי'
מט סנה פ"ק א"ח סנה
וכשכח פ"ה ט"ח פ"ק:

רבינו חננאל

כי ערבה מדרבנן היא ינה לא יסוד נביאים א הלכה. ושנינו לא ידא כי אמר ר' יוחנן מ"י יסוד נביאים והמקדש קיים בולין וכי אמר רב נא מדרבנן היא איה הלכה ולא יסוד איה בזמן הזה. גשה דרב כהנא די ר' יוחנן שפירק כל קושיא שהיה לו רש בהגלות [בתרא] נו דארי' יוחנן דלכך י' ילחין היה והא ין דלחוקיה כן ר' משיב ואמר לו ז אמר כן פשוט ז פ' המגדל אמר זרי את מותרת לכל אלא פלוגי גרסין ית' פ' אחוה כל דאמרין הלכה זן לה בפירקא מנהג זן לא דרשינן ליה. י מורין ליה. י' ערבה אינה ז אלא בפ"ע. ז שיעור ושיעורא י עלין כרב נתנן דרב ששת דאמר וחת בכד אחד לא ט' צריכה חיבוב צריכה ברכה כרב מנהג נביאים היה ל. א"ר אבין כההוא דאתא דר אלעזר בר אמר ליה קרייתא י'ו'נה כפרי' איה לי זיתאי וכן אמר לו זו כולה לי היא י' קריה בשביעית זן בכרמים זן עינים ואין גאה ומשמקן גוטלין ואוכלין מקשקשין מפני היתים אריך אי לא. ליהנות מאותן שנתקשקשו (ג) כשר זה פי' דכתיב ערות א אריך לנא פי' אברויי וסוד. מניחין זן) אילנות שהוביל היא כלומר מאכל זבורת את דוד פילי פילי

כאן

במקדש כאן בגבולין. במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פלוגי דר' יוחנן אמר יסוד נציאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נציאים ופי' בקוננו" דנפקא מינה דלוי תקנה היא צעיא צרכה ואי מנהגא לא צעיא דליכא למימר וזונו דמעני' ו' צעלמא שהנהיגו העם ואפי' ככלל לא תסור לימיה וכן אמרי' בסמוך חזיט חזיט ולא בריך קסבר מנהג נציאים הוא ויש מדקדקין מתוך כך דלא מצרכין להלל דר"ם שאינו אלא מנהג צעלמא דמוכח פ' צמרא דמעני' (דף כח: ושם) רב איקלע לנצל חזי דקרו הלל צרי"ם סבר לאפסוקינהו שמע דקא מדלגי ואולי אמר ש"מ מנהג אצותיהם צדיקה והא דקאמר רבי יוחנן התם י"ח יוס יחיד גומר את ההלל בהן ובגולה כ"ח יוס לא משום דליהו אחרניי תקנה שיהו קורין בדילוג אלא יחיד גומר היינו כמו יחיד קורא דאורמיה דהש"ס דמשמעו הכי כי ההיא דמנא פ"ק דברכות (דף ט: ושם) ותיסקין" היו גומרין אותו עם הנץ התמה ור"ת אומר דלוי ראה מערבה להלל דערבה אינה אלא טלטול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למקבע לה צרפה אצל קריאת ההלל לא גרע מקורא צבורה ודכוותיה אשכחן דמצרכין אשני ימים טובים של גלויות ואינו אלא מנהג צעלמא דכתיבא פ"ק דביצה (דף ד: ו) ומיהו אין מזה ראה דהא טעמא דלוי מצרכין דערבה למ"ד מנהג נציאים משום דלא אפשר לומר וזונו ו' ימים טובים של גלויות אין בהם וזונו אלא קידוש ואזכרת היום כהפלה וצרכת המזון ואי משום דמצרכין התקיעת שופר צייט שני של ר"ה הנהו תקנתא מינהו ודמיהו מ' ימים טובים של גלויות לענין ביצה דקדושה אחת מינהו דמוכח בפ"ק דביצה (דף ד: ושם) צמנהג אצותיהם צדיקה עמוד מדקדק ר"ת ממסכת ברכות פרק היה קורא (דף ה:) דמיימי ראה דלוי מפסיקין בהלל מרנ בר שבה דאיקלע לבי דרבינא בימי' שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא איפסיק ומשני שאני רב בר שבה דלא חשיב עליה דרבינא ואם אין מצרכין עליו מה היא עובדה דמעני' (דף כח: ושם) מעובדה דרב דאמר סבר לאפסוקינהו דמשמע דמצרכי דלוי לא מצרכי היה לו לידע שהוא מנהג אצותיהם וסתמא לא צלמנע הלל איקלע מדקאמר רב איקלע לנצל ולא קאמר לבי כנישתא וכו' חתמא אכתי מכיון דמצרכי לקרות היה שאפילו כשגומרים את ההלל יכול לברך לקרות את ההלל כמו כשגומרין ומצרכין לקרות כשמדלגין לסימן צעלמא נוהגין כן וצין כזה וצין כזה יכולין לברך לקרות ולגמור וא"ת הא דנקט י"ח יוס יחיד גומר בהן את ההלל אמאי נקט יחיד דמשמע אצל גומר גומרין אותה אפי' בשאר ימות השנה והא עובדה דרב צנזור הוה ואפי' מדלגי הוה ושמא לרבותא נקט יחיד דלפי' יחיד צפני עגמנו ויעוד ו"ל דלפי' צבור שאין שם כל ישראל יחיד קרי להו משום דלמרינן צערי טפחים (דף קי:) נציאים אמרוהו ותיקנו להם לשראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק על כל צרה וצרה שלא תהא צערי צערי טפחים (דף קי:) נציאים אמרוהו ותיקנו להם

במקדש. הלכה למשה מסיני: בגבולין יסוד נציאים: ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה נישלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מלוה: אבל היבא דאגבהיה. לשם נעילת לולב והדר אגבהיה לשם ערבה אימא ליפוק בה דליכא הוכחה טווח: וכמה שיעורה. דלמרינ לעיל צריכה שיעור: שלשה בדי. שיש בכל אחד עלין לחין: עלה אחד ובד אחד פ"ה. עלה משמע בלא דב ובד בלא עלה ומאי לקיחה צעלה בלא דב הא לא מינכר": עלה אחד בבד אחד. דב אחד ובו עלה אחד דזו ופי' למרינ לעיל (דף לב: ג' טפחים לגבי לולב הוא דלמרינן שמהא ערבה ארוכה שלשה טפחים אצל ערבה שהיו מקיפין בה צפני עגמא כל דהו סגי והשתא נהגו להביא מורציות ענפים ארוכים ופיס שמנכר מלוה צעין יפה: אייבו. אצוה דרנ: הביט הביט. לשון יעניע: מנהג נביאים הוא. בגבולין ולא יסוד נציאים הלכך אינה צריכה צרכה: קרייתא אית ל' כפרים ורשעים: ומקשקשין בכרמיא. עורדין את הכרמים בשביעית: ואב"י זיתאי. בשכר חפירת הכרמים ואין מקיפין לעניים: אריך או לא אריך. טוב לעשות כן או לא. אריך לשון דבר הגון ובעורא (ד' י' לו דומה וערות מלכה לא אריך לנא למיחיי: א"ל לא אריך. לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעי' והמורה אמרה לאכלה ולא לסמור"ה אצל ששקוס מותר דלקמן: א"ר אלעזר בר צדוק כדו הויתא דארי. ככר עברו מ' שנה שאני דר בארץ הזאת: ולא חמית בר אינש. לא ראיתי כן אלס: שמהלך באורחא דתקנו בדין. שמהלך דרך ישר כאלס זה: אפקר זיתאי לחשובי. לעניים: והב פרישאי. ותן פרוטום מקסן לקשקש הכרמים: ומי שרד. קשקוש בשביעית: מלפסד. להשליך אגנים למוך: פתומי פילי. שהששים מגולים ורץ לנסותם שלא יבש האילן ואוקומי אילני הוא שלא ימות ואינו עושה להשפיתן אלא לקיימן שרי: פילי. צקעים: וחד אברויי אילני. כמו ° וצרה אותם במרובותם (יתקבל כנ) לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ומיחמו והאילן משפיתן קן שמעתי לישנא אחרניא להצריא את האילן ולהשפיתו: לא יהדך בו. אלא יצבות לו צעוד יוס גדול ויכן לו סעודה שבת: אלא לבייתיה. שהולך לבייתו והס אינס יודעים שיבא היום ואין מכינים לצרכו והוא כועס עליהם: אב"ל לאושפיזיה אמאי דנקב סמך. אינו סמוך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שצדו נסמן: אפי' לבייתו. דמה שמונח אס מעט אס רב שלו הוא אעפ"כ לא יהלך וכ"ש לאושפיזיה שלא יתנא כלום: כסא דהרפנא. סעודה מועטת דגים קטנים מטוגנין כקמ"ה בשומן-שלהן: על גג האיציטבא א"ל וכי

במקדש. הלכה למשה מסיני: בגבולין יסוד נציאים: ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה נישלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מלוה: אבל היבא דאגבהיה. לשם נעילת לולב והדר אגבהיה לשם ערבה אימא ליפוק בה דליכא הוכחה טווח: וכמה שיעורה. דלמרינ לעיל צריכה שיעור: שלשה בדי. שיש בכל אחד עלין לחין: עלה אחד ובד אחד פ"ה. עלה משמע בלא דב ובד בלא עלה ומאי לקיחה צעלה בלא דב הא לא מינכר": עלה אחד בבד אחד. דב אחד ובו עלה אחד דזו ופי' למרינ לעיל (דף לב: ג' טפחים לגבי לולב הוא דלמרינן שמהא ערבה ארוכה שלשה טפחים אצל ערבה שהיו מקיפין בה צפני עגמא כל דהו סגי והשתא נהגו להביא מורציות ענפים ארוכים ופיס שמנכר מלוה צעין יפה: אייבו. אצוה דרנ: הביט הביט. לשון יעניע: מנהג נביאים הוא. בגבולין ולא יסוד נציאים הלכך אינה צריכה צרכה: קרייתא אית ל' כפרים ורשעים: ומקשקשין בכרמיא. עורדין את הכרמים בשביעית: ואב"י זיתאי. בשכר חפירת הכרמים ואין מקיפין לעניים: אריך או לא אריך. טוב לעשות כן או לא. אריך לשון דבר הגון ובעורא (ד' י' לו דומה וערות מלכה לא אריך לנא למיחיי: א"ל לא אריך. לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעי' והמורה אמרה לאכלה ולא לסמור"ה אצל ששקוס מותר דלקמן: א"ר אלעזר בר צדוק כדו הויתא דארי. ככר עברו מ' שנה שאני דר בארץ הזאת: ולא חמית בר אינש. לא ראיתי כן אלס: שמהלך באורחא דתקנו בדין. שמהלך דרך ישר כאלס זה: אפקר זיתאי לחשובי. לעניים: והב פרישאי. ותן פרוטום מקסן לקשקש הכרמים: ומי שרד. קשקוש בשביעית: מלפסד. להשליך אגנים למוך: פתומי פילי. שהששים מגולים ורץ לנסותם שלא יבש האילן ואוקומי אילני הוא שלא ימות ואינו עושה להשפיתן אלא לקיימן שרי: פילי. צקעים: וחד אברויי אילני. כמו ° וצרה אותם במרובותם (יתקבל כנ) לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ומיחמו והאילן משפיתן קן שמעתי לישנא אחרניא להצריא את האילן ולהשפיתו: לא יהדך בו. אלא יצבות לו צעוד יוס גדול ויכן לו סעודה שבת: אלא לבייתיה. שהולך לבייתו והס אינס יודעים שיבא היום ואין מכינים לצרכו והוא כועס עליהם: אב"ל לאושפיזיה אמאי דנקב סמך. אינו סמוך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שצדו נסמן: אפי' לבייתו. דמה שמונח אס מעט אס רב שלו הוא אעפ"כ לא יהלך וכ"ש לאושפיזיה שלא יתנא כלום: כסא דהרפנא. סעודה מועטת דגים קטנים מטוגנין כקמ"ה בשומן-שלהן: על גג האיציטבא א"ל וכי

במקדש. הלכה למשה מסיני: בגבולין יסוד נציאים: ערבה צריכה שיעור. לקמן מפרש שיעורה: אינה נישלת אלא בפני עצמה. אין דבר אחר נאגד עמה דמוכח שהיא מלוה: אבל היבא דאגבהיה. לשם נעילת לולב והדר אגבהיה לשם ערבה אימא ליפוק בה דליכא הוכחה טווח: וכמה שיעורה. דלמרינ לעיל צריכה שיעור: שלשה בדי. שיש בכל אחד עלין לחין: עלה אחד ובד אחד פ"ה. עלה משמע בלא דב ובד בלא עלה ומאי לקיחה צעלה בלא דב הא לא מינכר": עלה אחד בבד אחד. דב אחד ובו עלה אחד דזו ופי' למרינ לעיל (דף לב: ג' טפחים לגבי לולב הוא דלמרינן שמהא ערבה ארוכה שלשה טפחים אצל ערבה שהיו מקיפין בה צפני עגמא כל דהו סגי והשתא נהגו להביא מורציות ענפים ארוכים ופיס שמנכר מלוה צעין יפה: אייבו. אצוה דרנ: הביט הביט. לשון יעניע: מנהג נביאים הוא. בגבולין ולא יסוד נציאים הלכך אינה צריכה צרכה: קרייתא אית ל' כפרים ורשעים: ומקשקשין בכרמיא. עורדין את הכרמים בשביעית: ואב"י זיתאי. בשכר חפירת הכרמים ואין מקיפין לעניים: אריך או לא אריך. טוב לעשות כן או לא. אריך לשון דבר הגון ובעורא (ד' י' לו דומה וערות מלכה לא אריך לנא למיחיי: א"ל לא אריך. לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעי' והמורה אמרה לאכלה ולא לסמור"ה אצל ששקוס מותר דלקמן: א"ר אלעזר בר צדוק כדו הויתא דארי. ככר עברו מ' שנה שאני דר בארץ הזאת: ולא חמית בר אינש. לא ראיתי כן אלס: שמהלך באורחא דתקנו בדין. שמהלך דרך ישר כאלס זה: אפקר זיתאי לחשובי. לעניים: והב פרישאי. ותן פרוטום מקסן לקשקש הכרמים: ומי שרד. קשקוש בשביעית: מלפסד. להשליך אגנים למוך: פתומי פילי. שהששים מגולים ורץ לנסותם שלא יבש האילן ואוקומי אילני הוא שלא ימות ואינו עושה להשפיתן אלא לקיימן שרי: פילי. צקעים: וחד אברויי אילני. כמו ° וצרה אותם במרובותם (יתקבל כנ) לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ומיחמו והאילן משפיתן קן שמעתי לישנא אחרניא להצריא את האילן ולהשפיתו: לא יהדך בו. אלא יצבות לו צעוד יוס גדול ויכן לו סעודה שבת: אלא לבייתיה. שהולך לבייתו והס אינס יודעים שיבא היום ואין מכינים לצרכו והוא כועס עליהם: אב"ל לאושפיזיה אמאי דנקב סמך. אינו סמוך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שצדו נסמן: אפי' לבייתו. דמה שמונח אס מעט אס רב שלו הוא אעפ"כ לא יהלך וכ"ש לאושפיזיה שלא יתנא כלום: כסא דהרפנא. סעודה מועטת דגים קטנים מטוגנין כקמ"ה בשומן-שלהן: על גג האיציטבא א"ל וכי

מסורת הז עם הופט
(א) נ"מ מ. ע"י
(ב) מ"ק ג. ג. ז
(ג) ע"י לוי
(ד) ילא מינכר לק
(ה) ע"י דף סב. ו
(ו) מ. ד"ה
(ז) נ"ע מוס' יו
(ח) ק"ה אמר אכ

הגהות הב'
(א) תוס' ד"ה וכו' ואלו אלא צעלמא דלחיה דעילה הזהירו ב אבוהיכם ביידיכם אין מזה ראה דמוכח בפ"ק דו ועוד מדקדק ר"ם נ

גלוין הש"ס
רש"י ד"ה וחד אבו וכו' כסו וברא. אל פירושים הם הם כ"כ מולין דף מג ע"ב ד"ה מושקין: תוס' ד"ה נ במקדש וכו' וכו' יב מוכיבים של גלויות: בדן וצונו. וקשה דמ"מ יקשה מנכרת אכלת מזה ועל אכ מרוב גליל כי דפסח בר י"ט מהלך בין נוסח כד בלשון לפנות כן וכן נוו בלשון על. לחיי' מל' ששקוס כן כרין עינין מצל א"ח סי' ט"ח פ"ק:

תורה אור השלם
(א) והשביעית השמטתן והשמיטה והאכלו אב"י עסקן יתרום האכל חיי השמיטה בן תעשור לקרובד יצ"ה: [שמות כג. יא]

ליקוטי רש"י
קישקושי. חמירה מחמ הימים נ"ו (ג): מלפסד. להוליא אכנים מן הכנס. פתומי פילי. שמסתם צקעים על אילן. שרי. לחים ביה משום פסקיה. אברויי אילני אפור. דהוי משום רווחא והאי דשרי קשקוש היינו סתומי פילי והאי דלמרי' היינו אברויי אילני (מ"ק ג.)

הגהות וצינונים
(א) ר"ם מ"ו (גליון):
(ב) צ"ל יהודה בן משמע לקמן בחוסי' ד"ה וכו' לייבשו (גליון):
(ג) צ"ל אסבגה (בארות מהר"ם). ובדפודי ליחא מחיבת אין גומרים עד כל ישראל והאיטום השחרים (וכבראה שמשמט מחיבות הדימוות): ת' ג"י מהר"ם. ע"י יוצאין (גליון):

הבונה פרק שנים עשר שבת

ספורת הש"ס
עם הוספות

(א) נמחוק דף טו: ע"ג,
(ב) [טס] ג' כרמות יב:
(ד) סס דף ט. [לעיל ע"א]:
ק. (ה) לעיל קד: כרמות
ט. י. (ו) [לעיל ע"ג].
(ז) [מספחה ספר י"ג].
(ח) עמוד ב, ט' קד ע"ב.

הנהגות הב"ה

(א) תוס' ד"ה והמלא
וכו' חייב כדפירש
במתימין: (ב) בבשנה
שמי נמי נירין בנידים:
(ג) גפ' בין כסוף
שיעורו שמי חוטין:
(ד) שם משלשה נמי נירין
האורג כליל וזאת ה'
נמחק: (ה) שם אמר
אזי מרמי בבח וירא:
(ו) רש"י ד"ה וזכפה
וכו' ב' חוטין של ערב
ס"ב: (ז) ד"ה הלא מנין
וכו' חנן להו חס:

גליון הש"ס

גפ' קדושים אנהנו.
ע"ע נמדדש נמדבר רכה
ר"ש מסמי על פסוק נמיה
כללן עמן: שם א"ל
ד"האי גיפא. פסקים קח
ע"א. כ"ב מ"ב:

הורה אור השלם

(א) ולא יקרא עוד את
שקף אברהם ויהיה שקוף
אברהם כי אב המון
גוים בתחילתו:
[באשכנז ח']

(ב) אנכי יי אלהיך אשר
הוצאתיך מארץ
מצרים מבית עבדים:
[שם ב. ב.]

(ג) ואמר אליו קלאה יי
על מה הבית את
אתהך זה שלוש רגלים
הנה אנכי יצאתי למסון
כי ירש תהיה לנגדו:
[בפירוש ב. ב.]

(ד) ואם תקריב מנחת
בכורים ליי אביב
קלוי קלאה ירש פרמל
תקריב את מנחת
בכורים: [והיא ב. ד.]

(ה) והנה עקב שמעי בן
גדיא בן חמיני מפחיתים
והוא קללני קללה
ונקראת ביום יצאתי
ממצרים והוא ירש
לקראתי תהיה ואשבע
יו ביי לאמר אם
אמיתך תהיה:
[מלכות א. ב. ח.]

(ו) ואמר יהודה מה
באמר לאוני מה נדבר
ומה נאמר האלהים
קלאה את עון עבדיך
הנה עבדים לאוני גם
אנחנו גם אשר נמצא
תנבע בידו:
[באשכנז ח. ט.]

ליקוטי רש"י

[דפוס בסוף המסכת]

ועלו בידו שתיים. היינו נמי מסבין לכמוז ח' וכמוז שני זיינין:
הא. דמין פטור: דבעי זיוני. שערין זריכות ראשי הזיינין לזיינין
בתנין שלהן שהזיינין זריכות ג' זיונין ימינן ושמאל ולמעלה כדלמדין
במנחות (דף ע"ט): מלך נתחיד. נשיא אלהים אלה (בראשית כג):
אנכי מדלל אמר אני: אנא נפשי.
אני בעלמי: אמירה. שהיא נעימה:
ברמ"ז. גבי מנחת העומר כמיז גרש
כמלל שמביאה כשהיא למה בעוד
הזורע נפוח והכר של קש מלא
הימנו: מתני' אחת שחרית ואחת
בין הערבים. כיון דהו"ל שהות
ביתים כדי לידע הוה ליה כשמי
העלמות: גמ' יש ידיעה לחצי
שיעור. למלך כדי שלא ינטרף עמו
חצי האחר:

הדרן עלך הבונה

רבי אליעזר. אמת לפרושי שיעור
אורג שמנו^(א) בלכות מלאכות

(לעיל דף ע"ג). דמין חסם שני חוטין:
בתחילה. אם זו תחלת אריגו של
בגד: ואחת על האריג. אם מוסקף
הוא על האריג שיעורו בלחת
דמלטרף עם השאר: בתי נירין.
שמן ב' חוטין של שתי ציורה שקורין
לזי"ש: בנירין ובקידום. מפרש
בגמרא: בגפה ובכברה. הן לאו
נירין ממש אלא משקל ומרכיב חוט
א' [של ערב^(א)] כשמי מלמטה ואחד
מלמעלה ומעמיד השמי בהן כמקונו:
גמ' כי אתא ר' יצחק תני. מתני'
הכי ר"א אומר האורג ב' חוטין
במחלה ולא פליג ר"א ארבען אלא
בחד על האריג: דהאי גיפא. אלימי
ג' ולא ב' משום דשנים קמרי
דמין עובין אינן נדקקים יפה זה
זה וקטיני בשנים מיחייב: ואמרי
ליה דהאי גיפא. אלימי שנים חייב:
דידיעי. דער הנראה הוא לכל
קטיני בשנים פטור: ובשפה ב' חוטין
ברוחב ג' בתי נירין. יש שאורגין
קטיני [הנגד^(א)] השפה באורך
הנגד כולו מין אחר של [שמי^(א)]
ורוחב^(א) ברוחב הנגד כשיעור שלשה
צמי נירין והאורג בו שני חוטין
(ו) חייב: למה זה דומה. כלומר להכי
מחייבי בלריג קצר כי הלי ולא אמרי
כמלא רוחב הסיט כדמשערין במתני'^(א)
באורג בלמנע הנגד: דומה לאורג
בציצול קטן. מורה קלרה שאינה
רכה יותר משלשה צמי נירין: על
הגם. אריג הרבה: על האימרא.
מחלת הנגד שאורגין בו ערב ממין
אחר לאמרא: ובשפה. לאורך השמי
כולו עושין אותו: תרתי בבתי^(א) נירא
וחדא בנירא. ב' פעמי' מרכיב לחוט של
שמי צבת נירא דהיינו שקורין לזי"א:
ואחת בנירא. ופעם שליטת מרכיבו
על חוט^(א) הנירא שקורין לזי"א המורכב
על הקנה: מצוביתא. זירעת גרדין
האורגין בנגל הוא וקורין לזי"א והיא
במקום הקנה העולה ויורד זירעת
אריגה נשים שקורין פריש"א: הא
תנינא ליה באבות מלאכות. ולמה לי

והתניא פטור. אין נראה לר"י לגרוס והמני
הוה פריך ממתי' ומיהו איכא למימר
קשיא ליה מדקמני וכמוז שני זיינין ולא נקט ב' ארסיוו
צמי זיוני משמע דמשום זיון פטר ליה אבל מצבייתא

פריך שפיר אבל קשה
היא הא דפריך מינה
נמכוז לכמוז אום אום
שמים אפי' נמכוז לאותן
וכמין בלא זיון פטור כיון
דצמי זיוני דהא בצרייני
וכמוז שני זיינין לנוכל
לאשמעינן הא כמוז
אחרות דלא צמי זיון חייב
במתמיתין לכך נראה דמי
ובגסינן והספן.
רב גמליאל סבר אין י
שיעור. נראה דטעם
משום דכמיז או הודע א
דיעת מטאת הוא דשמה
דיעה ללא מטאת לאו שני
ורבנן סברי יש ידיעה
פירש בקובץ:
אות אמת שמרים ואמת ב'
כיון דהוי שהות צינתיס
משיב כשמי העלמות ואין ג'
דהוי ליה לפרש שיעור שני
דלמך לעיל^(א) כמוז אום אום
ואום אום בטבירא סיי
דמסממא יש שהות כדי ליד
דמיירי שידע צינתיס ואמת
ואמת ערביס נקט לרבותא
גב דיש עם הידיעה הפסק
גדול צינתיס מחייב ר'
הדרן עלך הבונה

ועלו בידו שתיים חייב והתני פטור לא קשיא
הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני: כתב אות
אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירא מחייב
וחכמים פוטרין: א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן
זימרא מנין ללשון נוטריקון מן התורה שנא'
כי א"ב המו"ן גוים נתתך אב נתתך
לאומות בחור נתתך באומות המון חביב
נתתך באומות מלך נתתך לאומות ותיק
נתתך באומות נאמן נתתך לאומות ר'
יוחנן דידיה אמר^(א) אנכי נוטריקון אנא נפשי
כתיבת^(א) יבית רבנן אמרי אמירה נעימה
כתיבה היבה איכא דאמרי אנכי למפרע
היבה כתיבה נאמנין אמריה דבי רבי נתן
אמרי^(א) כי יד"ט הדרך לנגדי^(א) יראה ראתה
נשתה דבי רבי ישמעאל תנא^(א) כרמ"ל כר
מלא רב אחא בר יעקב אמר^(א) והוא קללני
קללה נמרצ"ת נוטריקון נואף הוא מואבי
הוא רוצח הוא צורר הוא תועבה הוא ר"ג
בר יצחק אמר^(א) מה נדבר ומה נצטר"ק
נבונים אנחנו צדיקים אנחנו טהורים אנחנו
דכים אנחנו. קדושים אנחנו: מתני'^(א) הכותב
ב' אותיות בשתי העלמות אחת שחרית
ואחת בין הערבים ר"ג מחייב וחכמים
פוטרין: גמ' במאי קמיפלגי ר"ג סבר
אין ידיעה לחצי שיעור ורבנן סברי יש
ידיעה לחצי שיעור:
הדרן עלך הבונה

רבי אליעזר אומר האורג שלשה חוטין
בתחילה ואחת על האריג חייב וחכ"א
בין בתחילה בין בסוף שיעורו ב' חוטין
העושה שתי בתי נירין בנירין^(א) בקידום
בגפה בכברה ובסל חייב^(א) והתופר ב' תפירות
והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות: גמ' כי
אתא רבי יצחק תני שתיים והאנן תנן ג' לא
קשיא הא באלימי הא בקטיני. אמרי לה להאי גיפא ואמרי לה להאי
אמרי לה להאי גיפא אלימי תלתא לא סתרי תרי סתרי קטיני תרי נמי לא
ואמרי לה להאי גיפא קטיני תלתא ידיעי תרי לא ידיעי אלימי תרי נמי
תניא האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכמים אומרי
בתחילה בין בסוף שיעורן^(א) ב' חוטין ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי ניר
למה זה דומה לאורג בצלול קטן ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין והאורג
חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב סתמא כר"א תניא אידך^(א) האו
חוטין על הגם ועל האימרא חייב ר"א אומר אפילו אחד ובשפה שני
ברוחב שלשה בתי נירין חייב הא למה זה דומה לאורג בצלול קטן שני
על רוחב ג' בתי נירין והאורג^(א) ב' חוטין על הגם ועל האימרא חייב כ
כרבנן: העושה ב' בתי נירין כו': מאי [בנירין^(א)] אמר אביי תרתי בבתי^(א) (ב)
וחדא בנירא: בקידום: מאי בקידום אמר רב^(א) מצוביתא: והתופר ב' תפ'
הא תנינא באבות מלאכות והתופר ב' תפירות משום דקבעי למיתנא
והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות קתני נמי התופר והקורע הא נמי תנינא ב'
מלאכות אלא משום דקבעי למיתני סיפא הקורע בחמתו ועל מתו משוב
קתני [התופר שתי תפירות]: והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות: היכי משכח

שהאלהים הוא הנותן דעת, שאין בו שקר, לידע איך קם העולם, ומעשה המלות, הראש
 הוסף ואמצעות הזמנים, ואלכסנות הנביות, ואיך יעשו הזמנים מרוצת השמים וקביעות
 הכוכבים, לחות הבהמות וחמת החיות, תוקף הרוחות ומחשבות אדם, יחסי האילות וכחות
 השרשים, כל דבר מכוסה וכל דבר מגולה ידעתי. כל זה ידע בתורה, והכל מצא בה,
 בפרושה, בקדקודיה, באותיותיה ובקצויה, כאשר הזכרתי, וכן אמר בו הכותב, ותרב חכמת
 שלמה מחכמת כל בני קדם. כלומר שהיה בקי מהם בקטנים ובנחשים, שזו היא חכמת
 שנאמר, כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים.⁸¹ וכן אמר,⁸² מה היה חכמתו של בני קדם,
 שהיו יודעים?⁸³ וערומים כספיר.⁸⁴ ומכל חכמת מצרים,⁸⁵ שהיה בקי במצרים שהיא חכמת
 מצרים, ובטבע הצומח, כידוע מספר העבודה המצרית,⁸⁶ שהיו בקי בארץ ישראל, וכיצד היה נוסעו,
 והורכבה במינו, וכן אמר,⁸⁷ אפילו פלפלו נטע שלמה בארץ ישראל, וכיצד היה נוסעו,
 אלא שלמה חכם היה היה ידע עקר משתיתו.⁸⁸ של עולם, מציון מכלל יופי אלהים
 הופיע.⁸⁹ מציון נשתכלל.⁹⁰ כל העולם כולו, כמו נקראת אבן שהיה, שממנה נשתת
 העולם, והיה שלמה יודע איהו גיד שהוא הולך לכושי, ונטע עליו פלפלו, ומיד היו עושין
 פירות, שכן הוא אמר ונטעתי בהם עץ כל פרי.⁹¹ עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל
 התורה כולה שמתוה של הקב"ה, שההיבות מתחלקות לשמות בענין אחר, כאלו תחשוב
 על דרך משל, כי פסוק בראשית יתחלק להיבות אחרת, כגון בראש יתברא אלהים, וכל
 התורה כן, מלבד צירופיהם וגימטריאותיהם של שמות, וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו

80 מלבי"ם ה"י, י' 81 ישע"י ב"י, 82 בפסוקא דרב כהנא, פירת י"ח תרבי במד"ר יפ
 83 בפסוקי"ב: יודעים כל פסוק מותב חכמת שלמה ומלבי"ם ה"י, י' 84
 גמל"ט, י' 15, ורבינו מוכיחו על זהו ספר שם פסוק עבודת האר"ם ה"י, י' 85 ע"י מ"י,
 ברשת תנ"ח וע"י כוורי א, סא, שמוכרו בשם ספר העבודה הנבנית, והכוונה הראשית לשמות ב"י,
 86 תחומת הערומים, י' ובקד"ר ב"י, וכן פירוש ועקר נבונה, וכוונתו הראשית לשמות ב"י,
 שלמה בחכמתו על שיתורה של ארץ וראה איהו משהיה מופנה לשם נבוע בת על שיתורה של ארץ וכן
 היתה עושה פירות, 88 ההלים ב"י, ב, 89 וימא נד"ב: כ, פמנו מוכלל ייפוי של עולם, 90 קהלת

בדבר מוכסה וכל דבר מגולה ידעתי, בספר
 שלפניו (הוצ' כהנא שהובא בביאוריו לעיל)
 המשך הוא: "כי החכמה אמנית הכל
 למדת, והמכוון הוא לפסוק: ואהיה אצלו אמון
 (משלי ת, ל), והוא מה שרבינו משה: וכל זה
 ידע בתורה.
 ועתה לב, ג וע"י במונות כוונה לוקיד לב,
 ובהרנו ירושלמי (בראשית ל, כו): נחשתי -
 אסירי, וסירי בלשון ערב עוף (לשון רבינו
 בדרשת תה"ת, יב, וע"י פירושו לדרבי יח, ט,
 שהיא חכמת העופות), וע"י גיטין מה, א,
 חכמת מצרים, ע"י שמ"ר ט, ו,
 של הקב"ה, מקורו כוהל יתרו (פז, א): אורייתא
 כלל שמא קדישא, וברדשו (מלות האוריתא
 דלא כלל בשמא קדישא, וברדשו (מלות האוריתא
 וישראל לעני העמים, ווארשה תל"ח ע"י יד)
 מהרר רבינו את הענין ביתר הרחבה, וז"ל: "עור
 היא החכמה הנעלמת מעיני גדולים מכל אלו,
 והוא שכל התורה כלה שמתוה של הקב"ה, שבכל
 כו נראה כאן מיטק והיבות ע"י ריח כבינון

פרשה ופרשה שבה השם שבו נוצר הדבר או
 שפנעה בו או שנתקיים אותו ענין בו, ויש
 במקצוע (ב"ש): במקצת) זה ספר הוא הקרא
 ש מות חרות, שמפרש חכמתו שלמה על
 הארץ משתמש בה, אבל יש לנו קבלה שיתר
 ממה שכתוב בספר הוא הם שמות כל הנה
 כל זה מבראשית ועד לעני כל ישראל, כלה
 שמות, כגון שנאמר בראשית יתברא אלהים, אלו
 כיוצא בזה, לכן נפסל ספר תורה בהסרון אות
 שמת או בחרו, ואלו כתב י"י מכלי לעולם ועד
 אמת של חוק כלום, ובספר עבודת הקודש לר'
 סבור שלא חוק כלום, ובספר עבודת הקודש לר'
 מאיר בן גבאי (חלק היחוד פרק כא) מבאר על
 יסוד דברי רבינו הג"ל, שלכן נקראת, הרת ה'
 לפי שהוא שם - ההחלה בבית וסמימה בלמ"ד
 שהוא ל"ב, כנגד חכמה העליונה הכוללת ל"ב
 נתיבות שבהם היה זה החוק, וזו היא התורה הקדומה
 שקדמה לעולם, בראש יתברא אלהים.

הוא שכל התורה כלה שמתוה של הקב"ה, שבכל
 כו נראה כאן מיטק והיבות ע"י ריח כבינון

בדבר מוכסה וכל דבר מגולה ידעתי, בספר
 שלפניו (הוצ' כהנא שהובא בביאוריו לעיל)
 המשך הוא: "כי החכמה אמנית הכל
 למדת, והמכוון הוא לפסוק: ואהיה אצלו אמון
 (משלי ת, ל), והוא מה שרבינו משה: וכל זה
 ידע בתורה.
 ועתה לב, ג וע"י במונות כוונה לוקיד לב,
 ובהרנו ירושלמי (בראשית ל, כו): נחשתי -
 אסירי, וסירי בלשון ערב עוף (לשון רבינו
 בדרשת תה"ת, יב, וע"י פירושו לדרבי יח, ט,
 שהיא חכמת העופות), וע"י גיטין מה, א,
 חכמת מצרים, ע"י שמ"ר ט, ו,
 של הקב"ה, מקורו כוהל יתרו (פז, א): אורייתא
 כלל שמא קדישא, וברדשו (מלות האוריתא
 דלא כלל בשמא קדישא, וברדשו (מלות האוריתא
 וישראל לעני העמים, ווארשה תל"ח ע"י יד)
 מהרר רבינו את הענין ביתר הרחבה, וז"ל: "עור
 היא החכמה הנעלמת מעיני גדולים מכל אלו,
 והוא שכל התורה כלה שמתוה של הקב"ה, שבכל
 כו נראה כאן מיטק והיבות ע"י ריח כבינון

91 ע"י פ"א, 92 שמות רב, יס"א, וזה לשון רש"י בספ
 סוכה שם: "אמת הראשונה של פסוק ראשון האחרונה של אצטע ראשונה של אחרון", וע"י כותבם לפסוק
 ד"ה, 93 ע"י כ"י ובב"ש: וכל התורה, 94 ע"י כ"י, ב, 95 בס"י, ה, ויקרא כספ
 תורה האלפית, על מה ספרי, מפרש, זה חידוש, שום שכל, אלו הפסוקים, ובינו שלמי דברי,
 ואמר לה אלו חסותה (נדרים שם), 96 ע"י שמואל"ב ד"י, יג: מה אשכ שמי דברי, 97 קהלת
 ס, יא, והוא כנוי לפסוקים (יורעי חכמה בסתרה), 98 משלי ג, ד: ומצא חן, 99 ע"י פ
 ה' ס: הודעת נאמנה, 100 ע"י נחפ"י ת, ת, 1 ע"י כ"י ור"ה ובב"ש: מונעת, 2 ע"י
 איוב טו, לא: "אל יהי הריע הנתנה כאמון ובטוח בהיותו כשלה שיהיה כל יפיו בשוא, כי שוא התי

(ה'תש"פ) (ה'תש"פ)
 יתר מזה

החוויה הדתית של העוסק בתורה

"אני חי בתחושה, שמבחינתי, הרגשת הקשר עם
 הקדוש ברוד הוא היא אמנה יותר וריאלית יותר מכל
 דבר אחר שאני יכול לחשוב עליו...
 אני חש קרבה לקדוש ברוד הוא יותר מכל דבר אחר."

"הזיקה הייחודית הזאת לקדוש ברוד הוא מכיאה
 לדוממות רוח. רוממות הרוח, שאדם מרגיש בעקבות
 הזיקה הזאת, היא ממד אמתי עם שורשים אמתיים."

"כשם שנכון הדבר כיחס לזיקה שלי לקדוש ברוד הוא,
 כן נכון הוא גם כיחס לזיקה שלי לתורה. התורה - דבר
 הי היא, לפיכך, המגע שלי בתורה הוא מגע עקיף עם
 הקדוש ברוד הוא... מכאן נובעת אותה תחושה
 מיוחדת של רוממות רוח בלימוד תורה. תחושה
 ייחודית זו מפרה, מזינה ומענכת את עיסוקי בתורה.
 היא מטבעת את חותמה על כל עולמי."